Michael Pollan

TOINEN LUONTO
– Puutarhurin oppivuodet

Suomentanut Tapani Kilpeläinen

Tämä on näyte.
Osta koko teos osoitteesta netn.fi.

niin & näin
Tampere 2018

Englanninkielinen alkuteos
Second Nature. A Gardener's Education
© Michael Pollan, 1991

Suomennos
© Tapani Kilpeläinen & Eurooppalaisen filosofian seura ry

ISBN-numero
978-952-7189-35-1

Kansi
Pauliina Nykänen

Taitto
Susanna Laurola

Painotyö
Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö,
Tallinna 2018

Kustantaja
Eurooppalaisen filosofian seura ry / *niin & näin*

WSOY:n kirjallisuussäätiö on tukenut tämän kirjan suomentamista

Sisällys

Johdanto 7

Luku 1: Kaksi puutarhaa 13

KEVÄT 43
Luku 2: Luonto kammoaa puutarhaa 44
Luku 3: Miksi leikata nurmikko? 62
Luku 4: Komposti ja sen moraaliset imperatiivit . . . 75

KESÄ 87
Luku 5: Ruusutarhaan 88
Luku 6: Rikkaruohot olemme me 109
Luku 7: Viherpeukalo 130

SYKSY 149
Luku 8: Sadonkorjuu 150
Luku 9: Puun istuttaminen 164
Luku 10: Ajatus puutarhasta 192

TALVI 219
Luku 11: ”Mahtipontisten luetteloiden villiinnyttämä” . 220
Luku 12: Puutarhakierros 246

Suomentajan huomautukset 278

Johdanto

Tämä kirja kertoo puutarhaoppivuosieni tarinan. Puutarhoja on itse asiassa kaksi: yksi on enemmän tai vähemmän kuvitteellinen, toinen hellittämättömän todellinen. Ensimmäinen on kirjojen ja muistojen puutarha, sääsketön ja ikuisesti kukkiva unelmien ulkoilmautopia, jossa luonto täyttää toiveemme ja meistä tuntuu kuin olisimme täysin kotonamme. Toinen puutarha on todellinen paikka, joka muodostuu viidestä eekkeristä kivistä, hankalaa mäenrinnettä Cornwallin kaupungissa Connecticutissa. Tätä puutarhaa olen yrittänyt hoitaa seitsemän viime vuotta. Näitä kahta puutarhaa erottavat monet asiat, vaikka vuosi vuodelta saankin ne vähän lähemmäs toisiaan.

Kumpikin näistä puutarhoista on opettanut minulle paljon, ja minulle on paljastunut, ettei oppi koske vain puutarhanhoitoa. Tajusin nimittäin pian, etten oppisi hoitamaan puutarhaa kovin hyvin ennen kuin olisin oppinut myös eräistä muista asioista: omasta paikastani luonnossa (oliko minulla oikeus murhata metsämurmeli, joka oli ryöstellyt vihannestarhaani koko kevään?); varsin eriskummallisista maata koskevista asenteista, jotka amerikkalainen imee jo äidinmaidossa (miksi ihmeessä naapurit ovat niin kiinnostuneita nurmikkoni kunnosta?); luonnon ja kulttuurin hankalista rajoista; ja paikan kokemisesta, maisemasuunnittelun moraalisista seurauksista ja monista muista kysymyksistä, joihin toiveeni saada muutama kunnollinen tomaatti ei ollut valmistellut minua. Minulle on luontaista mutkistaa asioita kohtuuttomasti, etsiä suuria merkityksiä pienistä asioista, mutta näytti siltä, että puutarhassa tapahtui enemmän kuin olin odottanut.

Aloitin puutarhanhoidon samoista syistä kuin ihmiset yleensäkin: jotta saisin tyydytystä, kun nostan porkkananipun omasta maasta; koska tahdoin tehdä maapalastani vieraanvaraisemman tai tuottavamman; koska hinguin takaisin lapsuudesta muistamaani paikkaan, ja koska ennen kaikkea halusin estää metsää nielaisemasta taloa. Kun vaimoni ja minä ostimme ensimmäisen maapaikkamme vuonna 1983 – se oli hylätyn maitotilan viipale Housatonic-laakson itäreunalla – olimme asuneet jonkin aikaa Manhattanilla asunnossa, johon tuli auringonvaloa arviolta 90 minuuttia päivässä, ja mahdollisuus kasvattaa vähän kukkia ja vihanneksia tuntui eksoottiselta. Myös metsän eteneminen piti ottaa huomioon, sillä metsä itse asiassa uhkasi ympäröidä talomme, pienen Cape Cod -talon, joka oli koottu Sears, Roebuckin rakennussarjasta vuonna 1929[1]. Jos toivoin hillitseväni metsää, minun täytyi tehdä jotakin – joko ajaa jatkuvasti ruohoa rikkaruohopalstalta tai perustaa oikea puutarha.

Voisi kai siis sanoa, että kaikki on metsän syytä. Mutta yksi motiiveistani oli myös se, että muistin lapsuuteni puutarhojen tuottaman tyydytyksen. Kasvaessani Long Islandilla 1960-luvun alussa olin pitänyt huolta monista taskupuutarhoista vanhempieni esikaupunkitontin eri kulmissa, ja olin viettänyt monta lauantaita auttamalla isoisääni paljon suuremmassa puutarhassa, jota hän piti muutaman mailin päässä (luvussa 1 muistellaan näitä paikkoja). Nyt minulla oli vähän omaa maata, ja puutarhanhoito omalla maalla tuntui luonnolliselta tavalta viettää viikonloput. Saattoihan minulla jopa olla siihen taipumusta.

Judith ajatteli toisin. Hänen kantansa pehmeni tosin lopulta, mutta aluksi hän oli puutarhanhoidon vannoutunut vihollinen, hänet kun oli lapsena pakotettu pihatöihin. Minusta tuntuu myös, että palstamme leväperäiset osat haittasivat häntä vähemmän kuin minua. Hän nimittäin löysi kauneutta hylätylle heinäpellolle etenevästä pöheiköstä tai tuuheasta, yläpainoisesti kasvavasta omenapuusta, joka oli kunnon karsimisen tarpeessa. Niinpä hän alkoi maalata maisemamaalauksia, ja minä, jokseenkin vähemmän vaikuttavin tuloksin, aloin muotoilla maisemia.

* * *

Ennen pitkää minulle valkeni, etten ollut valmistautunut aloittamaani työhön kunnolla. Paikallinen Uuden Englannin maisema – hylättyjen maatilojen tilkkutäkki, jonka kasvava metsä nopeasti peitti alleen – soveltui suunnitelmiini paljon kehnommin kuin lapsuuteni kesyt esikaupunkitontit. Täällä oli isoja ja ahnaita eläimiä, rikkaruohojen hegemonia, muutama miljardi jokaista opaskirjan tuntemaa hyönteistä, tappavia yöpakkasia kesäkuussa ja syyskuussa sekä käsittämättömän painavia ja monilukuisia kivenjärkäleitä. Mutta myöhemmin minua alkoivat pänniä yhtä paljon tyystin toisenlaiset esteet: kyseenalaistamattomat asenteet luontoon, jotka olin mukanani puutarhaan tuonut.

Useimpien ulkoilma-amerikkalaisten tavoin olin Thoreaun lapsi. Häneltä perimäni tavat nähdä luonto ja koko hänen innoittamansa luontokirjoittamisen perinne eivät kuitenkaan tuntuneet sopivan yhteen kokemusteni kanssa. Joutuessani vastatusten paikallisten metsämurmelien kanssa tai päättäessäni, oliko minulla velvollisuus leikata ruoho tai miten vapaamielisesti saatoin rikkaruohoihin suhtautua, olin toki syvällä luonnossa, mutta vaikka tunteeni sitä kohtaan olivat voimakkaita, ne eivät olleet romanttisia tai palvovia. Kun eräänä kesänä törmäsin Emersonin argumenttiin, jonka mukaan ”rikkaruohot” (jotka juuri silloin tukahduttivat jokavuotisia kasvejani) eivät olleet mitään muuta kuin havaintokykyni puutetta, koin eräänlaista kognitiivista dissonanssia[2]. Jokainen kirjoitti siitä, miten luonnossa ollaan ja millaisia havaintoja siellä tehdään, mutta kukaan ei kirjoittanut siitä, miten siellä toimitaan. Siitä huolimatta puutarhuri, toisin kuin luonnon tarkkailija, joutuu toimimaan, ja toimia hän tahtookin.

Pitää toki paikkansa, että hämmentyneen puutarhurin ulottuvilla on nidekaupalla käytännön neuvoja, mutta kaipasin myös jonkinmoista filosofista ohjausta. Ennen kuin palopommitan metsämurmelien kolon, olisi hyvä, että minulla olisi edes vähän teoriaa takataskussa. Tästä huolimatta amerikkalaiset, jotka kirjoittavat luonnosta, eivät yleensä kirjoita puutarhasta – ihmistekoisesta maisemasta ja sen laatimisesta. Tämä on omituinen puute, sillä vaikka puutarhanhoidossa ei aluksi ehkä olekaan

samaa draamaa tai suuruutta kuin esimerkiksi vuorikiipeilyssä, juuri puutarhanhoito antaa useimmille meistä suorimman ja läheisimmän kokemuksemme luonnosta – sen tyydyttävyydestä, hauraudesta ja voimasta.

Kun olemme tahtoneet ajatella suhdettamme luontoon, tavanomaisesti olemme kuitenkin menneet erämaahan, paikkoihin, joihin ihmiskäsi ei ole kajonnut. Itse asiassa Thoreau oli viimeinen merkittävä amerikkalainen luontokirjoittaja, jolla oli yhtään mitään sanottavaa puutarhanhoidosta[3]. Hän istutti Waldeniin papupellon ja omisti yhden luvun kokemuksilleen siitä. Mutta papupelto (josta kerron rikkaruohoja käsittelevässä luvussa) tuotti Thoreaulle kaikenmoista harmia. Koska hän romantisoi villiä luontoa, hän tunsi olonsa syylliseksi rikkaruohojen syrjimisestä (hän vaahtoaa näin ”sangen julmien jaottelujen”[4] tarvetta vastaan) eikä pystynyt tajuamaan, miksi hänellä oli yhtään suurempi oikeus nauttia puutarhansa sadosta kuin siellä asuvilla metsämurmeleilla ja linnuilla. Sotkeuduttuaan täysin omien tarpeidensa ja luonnon etuoikeuksien ristiriitoihin Thoreaun täytyi hylätä papupelto, ja lopulta hän julisti, että hän asettaisi kurjimmankin suon minkä tahansa puutarhan edelle. Julistuksen myötä puutarha karkotettiin amerikkalaisesta luontokirjoittamisesta.

Minusta tämä on onnetonta, eikä vain siksi, että satun tarvitsemaan pitäviä neuvoja puutarhassa. Amerikkalaisilla on syvään juurtunut tapa nähdä luonto ja kulttuuri sovittamattomina vastakohtina; oletamme automaattisesti, että aina kun toinen voittaa, toisen täytyy hävitä. Kun meidän on pakko valita, valitsemme yleensä luonnon (ainakin kirjoissamme). Tämä vaihtoehtopari, jonka uskon vääräksi, johti Thoreaun ja hänen jälkeläisensä pois puutarhasta. Erämaasta voi tietysti oppia paljon; ylittämätön luontokirjallisuuden perinteemme on riittävä todiste siitä. Mutta kokemukseni puutarhassa saavat minut uskomaan, että suhteessamme luontoon on monia tärkeitä asioita, joita ei voi oppia erämaassa. Ensinnäkin meidän täytyy oppia, nyt enemmän kuin koskaan, miten luontoa käytetään vahingoittamatta sitä. Niin ei luultavasti voi tehdä niin kauan kuin

ajattelemme luontoa ja kulttuuria pelkkinä vastapukareina. Miten siis voisimme löytää yhteisen alueen näille kahdelle? Tyydyttää tarpeemme ja halumme vähentämättä luontoa? Tämän kirjan lähtökohta on, että oikea paikka etsiä muutamia vastauksia näihin kysymyksiin ei ehkä olekaan metsä vaan puutarha.

* * *

Vaikka tämä kirja ei ole polemiikkia, se on täynnä kiistaa: minun ja tämän kinkkisen maapalan kiistaa, ja myös minun ja eräiden Amerikassa perinteisten luonnon tarkastelemisen tapojen kiistaa; huomaan käyttäväni paljon aikaa Thoreaun kanssa kiistelemiseen. Monet näistä kiistoista eivät ratkea; tämä kirja on pikemminkin etsimistä kuin totuuden julistamista. Se on, kuten sanottu, kertomus oppivuosista, ja kuten näiden sivujen huomattava hölmöyspitoisuus kertoo, olen edelleen pikemminkin oppilas kuin opettaja. Tiedän enemmän tarinani lopussa kuin alussa, ja enimmäkseen olen seurannut kokemusteni logiikkaa niiden karttuessa vuodenaika vuodenajalta, en niinkään mitään teesiä. Siitä huolimatta tämän kirjan (kohtuullisen yksityiskohtaisesti luvussa 10 julkilausuttuna) punaisena lankana kulkee luullakseni yksi tausta-argumentti: puutarhan idea – sekä todellisena että metaforisena paikkana, jossa luonto ja kulttuuri voidaan naittaa tavalla, josta voi olla hyötyä kummallekin – saattaa olla meille tänään yhtä hyödyllinen kuin erämaan idea oli menneisyydessä. Lukijoista käsitys saattaa tuntua epämuodikkaan optimistiselta. Itse asiassa jaan yleisen huolen ympäristöstämme; en kuitenkaan jaa kasaantuvaa epätoivon tuntua. Puutarhasta löydän joitain perusteita toivolle.

Millaisella pätevyydellä kirjoitan tällaisen kirjan? En taatusti ole asiantuntija – en puutarhanhoidon, en luonnon enkä juuri minkään muunkaan. Tämä on hyvin pitkälti harrastelijan hanke. Ainoa pätevyyteni (jos sitä nyt voidaan sellaiseksi kutsua) juontuu vedosta, jonka päätin lyödä hankkeen aluksi: että puutarhanhoito kannattaa ehkä ottaa vakavasti, ja että paneutunut työ puutarhassa saattaa tuottaa hyviä tarinoita ja hyödyllisiä ajatuksia. Luulen silti, että kun kerran aloitin puutarhanhoidon,

tämä kirja saattoi olla väistämätön. Kuten useimmat puutarhurit todistavat, halua perustaa puutarha seuraa usein halu kirjoittaa kokemuksistaan siellä – muistikirjaan tai kirjeeseen puutarhanhoitoa harrastavalle ystävälle tai, jos minun tapaani hankkii elantonsa sanoilla, kirjaan. Kirjoittamisella ja puutarhanhoidolla, kahdella tavalla työstää maailma riveiksi, on paljon yhteistä. Minun osassani maata saapuu joka vuosi pitkä ja silloin tällöin hedelmällinen vuodenaika, jolloin puutarhanhoitoa tapahtuu vain paperilla ja mielikuvituksessa. Viimeisimmät sellaiset vuodenajat puutarhassani olen viettänyt tämän kirjan parissa.

Onneksi minulla on ollut hankkeessani monien ihmisten apu ja rohkaisu, mutta Judith teki tämän kirjan todella mahdolliseksi. Hänen vastahakoisuutensa puutarhassa sai lopulta väistyä tarttuvan innon tieltä, ja olemme olleet läheisiä kumppaneita kaikessa, mistä seuraavassa kerron – niin kirjassa kuin puutarhassakin. Kummastakaan ei olisi tullut mitään ilman hänen silmäänsä ja korvaansa ja älyään.

Olen erityisen kiitollinen Mark Edmundsonin anteliaisuudesta ja näkemyksellisyydestä. Vaikka Mark ei ollut tippaakaan kiinnostunut mistään puutarhanhoitoa koskevasta, hän esitti minulle joka vaiheessa korvaamatonta kritiikkiä ja neuvoja. Sain myös ratkaisevaa tukea Mark Dannerilta ja kollegoiltani *Harper's*-lehdessä. Kiitokset myös Amanda Urbanille, Ann Godoffille ja Carl Navarrelle siitä, että he uskoivat tähän hankkeeseen ennen kuin uskoon oli minkäänlaista kunnon syytä.

Eräiden muiden vaikutus on ollut ratkaisevaa heidän itsensä tietämättä. Tämä kirja on kasvanut kokemuksistani kirjastossa samoin kuin puutarhassakin, enkä olisi päässyt kovinkaan pitkälle, jos en olisi koskaan törmännyt Wendell Berryn, Eleanor Perenyin, Richard Rortyn, William Crononin ja J. B. Jacksonin teoksiin. Niin erilaisia kuin nämä kirjoittajat ovatkin, he ovat kaikki uudisraivaajia luonnon ja kulttuurin rajalla, ja se tekee heistä loistokkaita vaikkakin ehkä tahattomia oppaita puutarhaan.

niin & näin -kirjoissa ilmestynyt

1. Mikko Lahtinen (toim.), *Henkinen itsenäisyys*
2. Martin Heidegger, *Silleen jättäminen*
3. Ralph Waldo Emerson, *Luonto*
4. Pekka Passinmäki, *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus – Filosofinen analyysi rakentamisesta ja arkkitehtuurista*
5. Quentin Skinner, *Kolmas vapauden käsite*
6. Pertti Ahonen, *Vireällä mielellä – Ymmärtämisen ja eettisyyden mielialat*
7. Julien Offray de La Mettrie, *Ihmiskone*
8. T. P. Uschanov, *Wittgenstein in Finland – A Bibliography 1928–2002*
9. Mika Hannula, Juha Suoranta & Tere Vadén, *Otsikko uusiksi – Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat*
10. Tommi Wallenius, *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus*
11. Daniel Juslenius, *Suomen onnettomuus – De Miseriis Fennorum*
12. Michel Onfray, *Kapinallisen politiikka – Tutkielma vastarinnasta ja taipumattomuudesta*
13. J. J. F. Perander, *Yhteiskunta uutena aikana & muita kirjoituksia*
14. Jussi Backman, *Omaisuus ja elämä – Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla*
15. Niccolò Machiavelli, *Castruccio Castracanin elämä*
16. Jukka Paastela (toim.), *Terrorismi – Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysejä*
17. Lauri Mehtonen, *Moderniteetin jäljillä – Tekstejä aistisuudesta, tiedosta ja sivistyksestä*
18. Arthur Schopenhauer, *Taito olla ja pysyä oikeassa – Eristinen dialektiikka*
19. Juha Drufva, *Unohdettuja ajatuksia etsimässä*
20. Juha Varto & Hakim Attar, *Syvä laulu*
21. Jussi Backman & Miika Luoto (toim.), *Heidegger – Ajattelun aiheita*
22. Kari Väyrynen, *Ympäristöfilosofian historia – Maaäitimyytistä Marxiin*
23. Tere Vadén, *Karhun nimi – Kuusi luentoa luonnosta*
24. Guy Haarscher, *Tunnustuksettomuus*
25. José Ortega y Gasset, *Ajatuksia tekniikasta*
26. Tapani Kilpeläinen (toim.), *Kääntökirja – Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta*

27. Martin Heidegger, *Tekniikka ja käänne*
28. Simone Weil, *Juurtuminen*
– Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle
29. Mika Hannula, *Suomalaisuudesta – Erään sukupolven tarina*
30. Friedrich Nietzsche, *Tragedian synty*
31. Edmund Husserl, *Geometrian alkuperä – Johdanto Jacques Derrida*
32. William James, *Pragmatismi*
– Uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille
33. Tuukka Tomperi & Hannu Juuso (toim.), *Sokrates koulussa*
– Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa
34. Juha Varto, *Tanssi maailman kanssa – Yksittäisen ontologiaa*
35. Giorgio Colli, *Nietzschen jälkeen – Miten tullaan filosofiksi*
36. Fjodor Dostojevski, *Talvisia merkintöjä kesän vaikutelmista*
37. Miguel de Unamuno, *Traaginen elämäntunto*
38. Joyce Carol Oates, *Nyrkkeilystä*
39. Martin Heidegger, *Esitelmiä ja kirjoituksia osa II*
40. E. M. Cioran, *Hajoamisen käsikirja*
41. Marie-France Daniel, Louise Lafortune,
Richard Pallascio & Pierre Sykes,
Matildan ja Taavetin matemaattiset seikkailut
42. Marie-France Daniel, Louise Lafortune,
Richard Pallascio & Pierre Sykes,
Matildan ja Taavetin seikkailut tieteen maailmassa
43. Oscar Brenifier, *Keskusteleva opetus*
44. Maughn Gregory, *Filosofiaa lapsille ja nuorille*
45. Marie-France Daniel, Louise Lafortune,
Richard Pallascio & Pierre Sykes,
Filosofoidaan matematiikasta ja luonnontieteistä
46. John Dewey, *Taide kokemuksena*
47. Pierre Hadot, *Mitä on antiikin filosofia?*
48. Martin Heidegger, *Mitä on metafysiikka?*
49. Ann Margaret Sharp, *Nukkesairaala*
50. Ann Margaret Sharp & Laurance Joseph Splitter,
Kuka minä olen? – Nukkesairaalan opettajanopas
51. Sami Pihlström, *Elämän ongelma – Filosofian eettinen ydin*
52. Normand Baillargeon, *Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi*
53. Beate Børresen, Bo Malmhester & Tuukka Tomperi,
Ajatellaan yhdessä – Taitavan ajettelun työkirja
54. Roger-Pol Droit, *Filosofoidaan lasten kanssa*
55. Leena Kurki & Tuukka Tomperi, *Väittely opetusmenetelmänä*
– Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä

56. Ludwig Wittgenstein, *Ajatusliikkeitä – Päiväkirjat 1930–1932 & 1936–1937*
57. Simo Kyllönen, Juhana Lemetti, Niko Noponen & Markku Oksanen (toim.), *Kiista yhteismaista – Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*
58. Herbert Marcuse, *Taiteen ikuisuus*
59. Heinrich Heine, *Romantiikan koulu*
60. Matthew B. Crawford, *Elämän korjaajat – Kädentaitojen ja käytännöllisen ammattityön ylistys*
61. Tapani Kilpeläinen, *Itsemurhan filosofia*
62. Julian Baggini & Peter S. Fosl, *Etiikan pikkujättiläinen*
63. Friedrich Hölderlin, *Teokset*
64. Michel de Certeau, *Arkipäivän kekseliäisyys 1 – Tekemisen tavat*
65. Antti Salminen & Tere Vadén, *Energia ja kokemus – Naftologinen essee*
66. Michel Foucault, *Klinikan synty*
67. Julian Baggini & Peter S. Fosl, *Ajattelun pikkujättiläinen*
68. Ermanno Bencivenga, *Olipa toisen kerran – 52 ajattelemisen arvoista satua*
69. Ville Lähde, *Niukkuuden maailmassa*
70. Michel de Certeau, Luce Giard & Pierre Mayol, *Arkipäivän kekseliäisyys 2 – Asuminen, ruuanlaitto*
71. Michel Foucault, *Parhaat*
72. Pia Houni & Perttu Salovaara (toim.), *Filosofi tavattavissa – Ajatuksia filosofisesta elämästä*
73. Vera Tripodi, *Sukupuolen filosofia*
74. Roberto Casati & Achille C. Varzi, *Ylittämättömiä yksinkertaisuuksia – 39 filosofista kompakertomusta*
75. Eduard Hanslick, *Musiikille ominaisesta kauneudesta – Yritys säveltaiteen estetiikan uudistamiseksi*
76. Mestari Eckhart, *Jumalallisen lohdutuksen kirja*
77. Tapani Kilpeläinen, *Silmät ilman kasvoja – Kauhu filosofiana*
78. David Hume, *Keskusteluja luonnollisesta uskonnosta*
79. Fjodor Dostojevski, *Kulta-aika taskussa – Kirjoituksia Venäjän maasta ja hengestä*
80. Stephen Toulmin, *Argumentit – Luonne ja käyttö*
81. bell hooks, *Rakkaus muuttaa kaiken*
82. Georges Bataille, *Uskontoteoria*
83. Kenan Malik, *Monikulttuurisuus*

84. Dani Rodrik, *Globalisaation paradoksi – Miksi globaalit markkinat, valtiot ja demokratia eivät sovi yhteen?*
85. Hannele Huhtala, Sami Syrjämäki & Jarkko S. Tuusvuori, *Ajatuspajoista innovaatiokumppanuuksiin. Tapaus Filosofian Akatemia – Raportti uusimmasta valmennuskonsultoinnista ja julkisen järjenkäytön ohentuvasta kriittisyydestä*
86. Kenan Malik, *Moraalin suuntaa etsimässä – Etiikan maailmanhistoria*
87. J. L. Austin, *Näin tehdään sanoilla*
88. Edmund Husserl, *Filosofia ankarana tieteenä*
89. Peter Marshall, *Reformaatio*
90. Tuukka Tomperi, *Filosofianopetus ja pedagoginen filosofia – filosofia oppiaineena ja kasvatuksena*
91. Jukka Mikkonen, *Metsäpolun filosofiaa*
92. Fredrik Lång, *Kuva ja ajatus*
93. Jan-Werner Müller, *Mitä on populismi?*
94. Graham Priest, *Logiikka*
95. Aldo Leopold, *Sand Countyn almanakka ja luonnoksia sieltä täältä*
96. Elio Lugaresi, *Uni – sikeydet ja vaikeudet*
97. Sami Syrjämäki (toim.), *Vapaus*
98. Antti Salminen & Tere Vadén, *Elo ja anergia*
99. Sara Ahmed, *Tunteiden kulttuuripolitiikka*
100. André Spicer, *Paskanjauhantabisnes*
101. Michael Pollan, *Toinen luonto – Puutarhurin oppivuodet*
102. Guillaume le Blanc, *Juoksu – Fyysisiä mietiskelyjä*

Tilaukset
www.netn.fi/kirjat
niin & näin
PL 730
33101 Tampere